

СОЦІАЛЬНІ ПИТАННЯ У СПОГАДАХ М. ТЕТЧЕР І Т. БЛЕРА

О. І. Войтович

к. політ. н., доцент кафедри соціальної роботи ФПСР
ОНУ імені І. І. Мечникова

Актуальність проблеми визначається важливим значенням соціального аспекту розвитку країн, нагальністю такої сфери діяльності, як соціальна робота та унікальним значенням мемуарів у дослідженні соціальних проблем.

Політичні погляди М. Тетчер почали формуватись у роки, коли вона студенткою вступила в Асоціацію консервативної партії Оксфордського університету [4, р. 42]. Післявоєнна дійсність та Лейбористська партія примусили консерваторів включити до свого передвиборчого маніфесту питання державного соціального страхування і створення єдиної Державної служби охорони здоров'я» [4, р. 44]. Тетчер вкрай негативно ставилась до колективізму, який, на її думку, „формував та спотворював британське суспільство» і безроздільно панував у країні до „зими незадоволення» 1979 р. [4, р. 46]. Вона захоплювалась працями Ф.-А. Хайєка, зокрема «Шляхом до рабства». Під її впливом у неї сформувався «образ держави» близький консерваторам – це «обмежений у повноваженнях уряд під владою закону» і, навпаки, чого вони повинні уникнути – «соціалістичної держави, де безроздільно править бюрократія» [4, р. 50]. У 50–60-ті роки Тетчер критично ставилась до надмірних державних видатків [4, р. 115–116].

В Міністерстві у справах пенсій і державного страхування на початку 60-х років Тетчер підтримувала підходи консерваторів щодо післявоєнної системи пенсій та пільг. Вона поділяла концепцію всеохоплюючої «схеми соціаль-

ного страхування», яка повинна була компенсувати втрату можливості заробляти гроші внаслідок безробіття, хвороби чи виходу на пенсію за віком. Страхування планувалось здійснити за рахунок єдиної системи допомоги на рівні прожиткового мінімуму й фінансуватися за рахунок індивідуальних внесків за єдиною ставкою. Паралельно втілювалась система державної допомоги, яка фінансувалась із загальних податків з метою допомогти тим, хто не міг претендувати на допомогу державного соціального страхування через те, що не могли робити внески, або ж тому, що їхня страхова сума була вичерпана. Однак, на її думку, від'ємною стороною справи були: залежність людей від соціального забезпечення та втрата ними приватної ініціативи [4, р. 120].

У 1970 р. Тетчер очолила Міністерство освіти і науки. Там „панував дух самовдоволеного соціалізму, – згадувала вона, – ...скоро мені стало ясно, що я не знаходжусь серед друзів» [4, р. 166]. А невдовзі було прийнято рішення в дусі філософії консерваторів про скасування забезпечення школярів безкоштовним молоком. Лейбористи писали про міністра: «Місіс Тетчер – крадійка молока» [4, р. 181].

Після перемоги Консервативної партії на парламентських виборах у травні 1979 р. уряд, сформований М. Тетчер, одразу розпочав реформи. Результати діяльності лейбористів перший міністр назвала «екстраординарною спадщиною державного соціалізму в Британії» [3, р. 139]. Політика реформ консерваторів, що ґрунтувалась на підвалинах монетаризму і відома як «тетчеризм», передбачала оздоровлення економіки у тому числі за рахунок згортання соціальних програм. Вона проводила жорстку політику скорочень бюджетних видатків та податків на прибутки і збільшення податків з прибутків на витрати (за її словами, це було «життєво важливим») для стимулювання приватного сектору [3, р. 42–43]. «Але не кожний капіталіст, –

згадувала вона, – поділяв мою упевненість у капіталізмі» [3, р. 44]. Тоді ж почалось скорочення кількості працюючих у сфері соціальної роботи (на 1979 р. в ній було зайнято 732 тисячі), які, як вважала прем'єр-міністр, не бажали змін [3, р. 46, 48].

Вона була переконана, що альтернативи подальшому скороченню видатків (у 1980–1981 рр. і в майбутньому) немає. Прем'єр-міністр вела боротьбу з профспілками. «Було важливо, – писала вона, – виступити проти союзів, які вважали, що лише тому, що знаходячись у бюджетному секторі, їм має бути дозволено ігнорувати комерційну реальність і необхідність більш високих показників продуктивності» [3, р. 114]. З консервативних позицій Тетчер пояснила акції протесту весною 1980 р. проти соціально-економічної політики уряду: «бунтівники були виключно молодими людьми», яких «програми соціальних пільг привчили до залежності й притупили відчуття власної відповідальності» [3, р. 146].

У спогадах М. Тетчер писала, що як тільки її уряд упорався з проблемами економіки, він звернувся до вирішення більш глибоких й важко розв'язуваних соціальних проблем. «Я робила це, – згадувала вона, – в мій другий та третій терміни при допомозі низки заходів, пов'язаних з житлом, освітою, місцевою адміністрацією й соціальною захищеністю, які мої радники, попри мої заперечення, хотіли назвати «соціальним тетчеризмом». Але у той момент, коли ми тільки-но почали робити успіхи, я залишила свою посаду (28 листопада 1990 р. – *О. В.*)» [3, р. 147]. А от на думку її наступника Дж. Мейджора головними причинами відставки „залізної леді» були соціальні питання: „подушний податок і Європа» [2, р. 167]. Йдеться про спробу проведення настільки регресивної податкової реформи, що викликало обурення навіть у власній Консервативній партії. Щодо Європи, Тетчер виступала не тільки проти створення

Сполучених Штатів Європи, а й проти Соціальної хартії ЄЕС [3, р. 750].

Прем'єр-міністр у 1997–2007 рр. від Лейбористської партії Т. Блер позиціонував себе як прихильника ідеї „соціальної справедливості», «прогресиста» «третього шляху» «і стабільності британського суспільства [1, с. xxix–xxx]. Він погоджувався з необхідністю «відновити наш дух підприємництва й честолюбства» [1, с. 338]. Але писав у спогадах, що Тетчер «помилялася» у «своєму ставленні до Європи та небажанні визнати той факт, що більшість людей уже покладаються на державні послуги й повноваження уряду створювати можливості, яких вони потребують» [1, с. 338]. При цьому Блер визнавав, що «у сферах державних послуг і соціального забезпечення запровадити зміни набагато важче», так як вони торкаються життя людей, яке хоч із проблемами, але усталене [1, с. xxxi]. Одним із принципів його філософії соціальної політики, яким він намагався керуватися, було: «соціальне забезпечення як рука підтримки, а не кинута милостиня» [1, с. 28, 214]. 16 червня 1997 р. його уряд підписався під Європейською соціальною хартією, після чого у Британії оголосили нові напрямки у соціальній політиці. Блер згадував: «Мало-помалу програма реформ державних послуг і соціального забезпечення на другий термін (з 2001 р. – *О.В.*) набувала визначених контурів. ...Я вже не намацував свій шлях, а йшов по ньому» [1, с. 304]. Серед реформ, над якими працював його уряд були: реформи освіти, охорони здоров'я і соціального забезпечення («Щодо пенсій, – писав Блер, – я відстоюю зв'язок між заробітками і пенсіями через внески до державної системи соціального страхування» [1, с. 710].); проблема жіночої зайнятості і рівності на ринку праці; робітниче питання (збільшення терміну оплачуваних відпусток) і проблеми дітей (у березні 1998 р. була започаткована програма «Впе-

внений старт», а у березні 2004 р. прийнято «Білль про дітей» [1, с. 223, 533, 690]) та інші.

Розглянуті питання свідчать, що соціальне реформування було і залишається актуальним для країн з усталеною демократією та високим рівнем економічного розвитку. Мемуарна література дозволяє зануритись у проблему, а її аналіз – розібратись у цьому складному аспекті життя суспільства.

Література

1. Блер Т. Шлях / пер. з англ. П. Тарашук. Київ: Темпора, 2011. 848 с.
2. Major J. The Autobiography. New York: HarperCollins *Publishers*, 1999. xxiii, 774 p.
3. Thatcher M. The Downing Street Years. London: HarperCollins *Publishers*, 1993. xiv, 914 p.
4. Thatcher M. The Path to Power. London: HarperCollins *Publishers*, 1995. xiv, 656 p.